

Panem et circenses. Economia, bellesa i sintropia

Dr. Joaquim M. Perramon

Col·loqui de Vic, 2009. Societat Catalana de Filosofia

...
«La belleza es verdad y la verdad belleza»... Nada más se sabe en esta tierra y no más hace falta.

A una urna grega de John Keats
(versió de Júlio Cortázar)

La bellesa, segons Eduard Punsetⁱ, té moltíssim a veure amb la biologia i la reproducció: pot tractar-se d'un patró innat que s'ha anat construint durant milions d'anys i que respon a una necessitat biològica, la de perpetuar-nos. La bellesa indica salut i capacitat reproductiva. La bellesa poètica o matemàtica és la sublimació de la bellesa natural.

Punset deixa obert el dubte, només el dubte, de què no tot és biològic, sinó també cultural, i comenta que l'home més lleig pot tenir més riquesa i resultar el més atractiu. Jo, malgrat ser economista i saber més de riquesa que de bellesa, per dir-ho d'alguna manera, estic a favor del mirall màgic del conte de Blancaneu, que quan la reina li pregunta qui és la més bella es pronuncia a favor de la Blancaneu, malgrat que la reina era rica i Blancaneu no tenia ni un duro. És més, penso que la pròpia reina també hi estava d'acord, perquè contràriament no hagués reaccionat irada trencant el mirall i amb el propòsit d'assassinar la bella Blancaneu.

Els diners són atractius, no bells. La bellesa és un valor perdurable i els diners no. Aquesta és la principal qualitat de la bellesa, la seva perdurabilitat. Si no hi ha perdurabilitat no es pot parlar de bellesa en sentit estricteⁱⁱ. Pot ser efímera, però conceptualment la bellesa, com a objectiu biològic, és consubstancial a l'existència de les espècies vives. Per tant: la bellesa, en tant que expressió de l'objectiu biològic bàsic, és un patró innat, en termes de Punset, un patró més universal i perdurable que el diner. El diner és volàtil i el valor-bellesa no.

Observi's que l'economia ha cercat un patró universal de valor però ha fracassat en l'intent. El diner, per exemple, és un gran invent. El diner, quan circula i passa d'unes mans a unes altres ajuda a crear riquesa. Des d'un punt de vista d'organització col·lectiva també és cabdal. El gran invent d'Alexandre Magne, que devia ser un gran militar, va ser posar la seva cara en les monedes. Observi's que amb aquest invent era ell qui marcava el preu que havia de pagar per a comprar els seus enemics. Si hagués hagut de pagar amb la cara d'un altre possiblement hagués resultat insolvent.

Però els homes no han entès el diner. El diner és un exemple de complexitat els efectes de la qual es confonen sovint amb l'atzar. Plutó, déu grec de la riquesa, és cec. Afirmava la Follia, filla de

Plutó, personatge d'Erasmus, que “el diner corre en mans dels rucs; ells tenen les regnes de l'Estat i en definitiva prosperen en tots els aspectes ... Imagineu algú que vulgui fer-se ric, podrà atresorar diner guiat per la Saviesa? És clar que es detindrà front el perjuri, es posarà vermell si se'l pesca en mentida, etc. “

El problema del diner és que es pot falsificar. L'observació de la Follia és molt aguda però si Plutó, en el seu repartiment cec, es passa de la ratlla a favor dels rucs, allò que dèiem que era un gran invent esdevé inviable. Regna la confusió; es perd la referència de valor: és la crisi. Per tant, interessa veure si la bellesa pot aportar una referència de valor alternativa.

Una aproximació per a la introducció de la bellesa en l'economia podria ser allò del pa i circ (*panem et circenses*). El pa és la realitat biològica i el circ és l'ideal (objectiu) biològic. El circ és la bellesa del “encara més difícil”, allò que resulta extraordinari, fantàstic, colossalⁱⁱⁱ. La bellesa d'un número de circ està, per damunt de tot, més en la superació que no pas en l'estètica. Allò que a un animal li dóna més possibilitats d'obtenir menjar que als seus companys d'espècie és la superació, desenvolupar ales, un verí mortal, etc.

Això és el que fascina. La construcció estètica expressada en edificis religiosos va ser econòmicament cabdal a totes les cultures: l'antic Egipte, Grècia, Roma,...A l'Edat Mitjana, s'arriba fins a la sofisticació que determinats ordes religiosos disposaven de guies talment com si es tractés d'agents turístics.

En l'actualitat, podem comprovar el gran impacte econòmic derivat de l'atractiu de la Sagrada Família en la ciutat de Barcelona. O també com, a la manera de l'Imperi Romà, al sud de França es va construir el viaducte de Millau, que és una obra d'enginyeria colossal. Doncs resulta que el turisme per a veure aquesta construcció es va organitzar espontàniament. Fora de l'àmbit constructiu, segons un estudi d'Esade, les victòries del Barça a la temporada 2008-2009, de la Copa, la Lliga i la *Champions*, incrementaran la despesa turística en un 10% .

A més les grans construccions també han estat una peça clau en l'organització social, tot possibilitant la circulació de riquesa. Abans que existís el que Adam Smith batejà com la mà invisible, en referència a la capacitat de l'economia de mercat de funcionar sola automàticament sense qui ningú l'organitzi, les economies antigues tenien mecanismes <<no visibles>> per a funcionar automàticament.

Tanmateix, en mesurar l'impacte econòmic amb aquests exemples ho estic fent amb el patró econòmic i potser seria molt millor fer-ho amb el propi patró estètic, perquè la bellesa, quan és perdurable, és a dir, quan no és moda, és un 'valor', en sentit econòmic, més absolut que els valors econòmics habituals. Així, més important encara que l'impacte crematístic de la bellesa, és l'impacte sintròpic. La sintropia és l'oposat a l'entropia, que és l'energia no utilitzable, la mesura del desordre d'un sistema. La sintropia és major ordre i major energia. Diu Joan Margarit que “un

bon poema millora el món, un mal poema l'empitjora, ens empitjora a tots, compte"^{iv}. Doncs exactament a això em refereixo amb la sintropia, i entenc que val tant per a un bon poema com per a qualsevol obra artística.

Ara bé, si el pa i el circ semblen elements essencials en una societat, per què el circ (la bellesa) ha quedat fora de l'estudi de l'economia? Doncs a mi em sembla que, per un costat, l'impuls derivat de l'ideal biològic (circ) històricament ha afectat fonamentalment a la col·lectivitat. Malgrat la subjectivitat de l'apreciació de la bellesa, hi ha una mena d'aspiració a l'universal que, entre d'altres, hi volia trobar Kant^v, de manera que en un mateix context social es pot dir que hom està d'acord en allò que és bell. La sintropia, la millora del món amb un poema, amb una obra d'art, és per definició un benefici col·lectiu i els beneficis col·lectius a l'economia li costa molt de considerar-los. Quelcom semblant passa amb el medi ambient.

En canvi, la realitat biològica (el pa) és bàsicament individual; cadascú ha de procurar menjar diàriament. Per tant la realitat biològica, individualista, és més fàcil d'encaixar en una anàlisi racionalista, o historicista, que cerca relacions causa-efecte. L'economia clàssica i neo-clàssica es centra bàsicament en l'acció individual.

Si la bellesa és un patró biològic i, en aquest aspecte, és més sòlid que el diner, com es podria fer per encaixar aquest patró amb l'economia? Encara que la bellesa no té les propietats del diner en termes d'informació, el seu gran avantatge consisteix en què el contingut de veritat és superior al diner. Per tant la referència o patró 'bellesa' hauria d'aportar veritat al sistema econòmic. Com entén John Keats, citat a l'encapçalament, o Sam Abrams, la veritat està en la poesia^{vi}. Interpreto que la veritat, en tant que realitat efectiva, està en la poesia, en la bellesa, en la natura o en les paelles que cuina la meva mare. Exactament són aquestes les veritats que sovint manquen a l'economia i en concret a la crematística, que és l'art de fer-se ric. Encara que la veritat pugui ser subjectiva, podem afirmar amb seguretat que la veritat no està en el do del Rei Mides de convertir en or tot el que toca, perquè això és biològicament inviable. Per tant, el problema és: com aportar veritat al sistema econòmic, i sobretot al mercat i el sistema monetari?

És un problema molt semblant al que es planteja actualment en l'economia global, amb la necessitat que hi hagi progrés sense creixement econòmic, i la solució és òbvia: un cop cobertes les necessitats bàsiques, per a progressar no cal tenir dos, tres, quatre cotxes, sinó que també podem progressar fent paelles més bones. És a dir, en general, progressem a través de la sintropia, fent un món millor.

La segona qüestió és com aconseguir aquest objectiu. La resposta també és obvia., bàsicament es tracta de fer una societat més democràtica, però això s'ha de concretar. Des del meu punt de vista, en particular cal regular l'economia, però no de qualsevol manera, perquè aquest és també un mecanisme terriblement perillós, ja que el regulador sempre acaba segrestat^{vii}. El control

del regulador possibilita als interessos privats gaudir de posicions oligopolístiques, per tal d'apropiar-se de les rendes dels sectors productius. Els segrestadors dels reguladors són per vocació els senyors de la confusió, ja que la claredat i la transparència perjudiquen la seva activitat depredadora. En molts casos acaben sent els senyors de la corrupció i fins i tot de la guerra.

Per tant, per a donar veritat a l'economia cal imposar principis, tal com s'ha fet amb la declaració dels drets humans, la separació de poders, etc. Calen uns mitjans de comunicació independents, unes universitats al servei de la veritat, condemnar els monopolis, una declaració de drets medioambientals, etc.

En aquests moments d'esgotament de recursos naturals cal, més que mai, substituir el creixement crematístic buit de veritat per un progrés sintròpic, a partir de la veritat científica, natural, estètica i dels oficis^{viii}. I aquest no ha de ser un discurs teòric. En aquests moments de crisi la contribució sintròpica dels nostres músics, pintors, arquitectes, cuiners, entrenadors de futbol, metges, científics, poetes, ceramistes, fotògrafs .... (els vius i morts, perquè el seu efecte no s'ha acabat) són també un motor econòmic inqüestionable.

Pel cantó oposat, el dels 'lleigs', que podrien estar representats pels banquers, principals responsables de la crisi del 2008, els hi podríem aplicar aquella crònica de Josep Pla en la que afirma "Els banquers, segons Keynes, són esguerrats, paralítics professionals. En el sistema capitalista antic solament hi ha un tipus social més infructuós i estèril que un banquer: es el polític ignorant, temerari, capriciós, dominat per la passió de poder"^{ix}. Està clar que aquests són els antieconòmics.

En fi, si els poemes del Joan Margarit i les paelles de la meva mare poden ser sintròpics, espero que aquesta comunicació també ho sigui. Moltes gràcies per la seva atenció.

Sant Adrià de Besòs, juliol de 2009

---

i NOTES :

- ii ⁱ Punset, Eduard. (2009) Per què som com som. Columna Edicions
- iii John Keats va escriure "*A think of beauty is a joy for ever*" (una cosa bella proporciona una alegria perdurable).
- iv Utilitzo el circ per a representar l'ideal biològic pel seu lema 'encara més difícil ', com exemple de superació. La superació és un dels procediments dels humans per a la supervivència, possiblement per aquesta raó una de les accepcions de virtut (*virtus*) és la de "*sempre ser el millor i superior als demés*" (Iliada, XI, 784)
- v Margarit, Joan (2009), Entrevista a La Vanguardia per Victor M. Amela, 3 d'abril de 2009.
- vi Kant (1992): *Crítica de la facultat de juzgar*, trad. Pablo Oyarzún, Venezuela, Monte Ávila (1^a ed., 1790).
- vii Abrams, Sam (2009). Poesia i veritat ara. *El Mundo*, 12 de febrer de 2009.
- viii George Stigler (1971) Theory of Regulation. Bell Journal of Economics Management Science, nº3.
- ix Malgrat que es tracta d'una 'veritat' subjectiva, l'excel·lència (*l'encara més difícil*) persegueix que sigui universal. Si no hi ha excel·lència no es pot considerar tampoc impacte econòmic.
- ix Pla, Josep (1977) *Keynes*. Passat Imperfecte. Ed Destino. De tot el que he llegit de Keynes no he trobat les apreciacions que comenta Pla.